

УДК 615.3:616.1

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ПОШИРЕННЯ СЕРЦЕВО-СУДИННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Попова І.А., Демченко Н.В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

ira_popova_dik@ukr.net

Резюме. В статті досліджено тенденції розповсюдження серцево-судинних захворювань в Україні та світі. Наведено структуру смертності населення від різних видів захворювання. Зроблено ранжування смертельних випадків, залежно від типу серцево-судинних захворювань серед чоловіків і жінок усіх вікових категорій. Наведено структуру звернень дорослого населення України до закладів охорони здоров'я.

Ключові слова: серцево-судинні захворювання, заклади охорони здоров'я, смертність населення, види захворювань

Актуальність дослідження. У наш час захворюваність серцево-судинної системи займає одне з провідних місць в економічно розвинених країнах світу, оскільки кількість хворих, що страждають даною патологією, щорічно зростає. Захворювання серцево-судинної системи (ССС) набувають все більшої поширеності серед осіб працездатного віку, стан здоров'я яких суттєво впливає на трудові та економічні ресурси країни.

Серцево-судинні захворювання (ССЗ) є визначальною причиною смерті у світі. Основними передумовами високого рівня захворюваності є такі фактори ризику, як неналежна профілактика захворювань, тютюнопаління, зайва вага, недолік фізичного навантаження, надмірне вживання алкоголю та ін.

В Україні кожного року від серцево-судинних захворювань помирають близько 400 тисяч осіб, що складає 60% населення. Найбільше помирають від інсультів та інфарктів міокарда, а це саме ті захворювання, яким можна і треба запобігти. Виникнення цих захворювань, на 50% залежить від поведінки

людини - нашої фізичної активності, харчування тощо. Як показують дослідження, в Україні понад 50% населення є споживачами алкоголю, більше 60% харчуються неправильно. А це все - ті фактори ризику, які призводять до захворювань серцево-судинної системи і в подальшому - до смертності, що підтверджує доцільність даного дослідження.

Метою дослідження є дослідження тенденцій розвитку серцево-судинних захворювань в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні були використані наступні методи: історичний, ретроспективний, логічний, статистичний, прогностичний.

Результати дослідження. Серцево-судинні захворювання на даний час є однією з провідних причин, що призводять до втрати працездатності та смертності, як в Україні, так і у всьому світі. Зокрема у загальній структурі смертності від ССЗ в Україні частка ішемічної хвороби серця (ІХС) складає 48,5 %. За останні роки відзначається тенденція зростання числа ССЗ за всіма віковими категоріями. На їх частку припадає:

- понад 60 % всіх випадків смертей,
- 43,3 % – інвалідизації,
- 9 % – тимчасової втрати працездатності.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), приблизно 34 млн осіб у світі страждають на ішемічну хворобу серця. [1].

Висока смертність і, перш за все, через ССЗ є однією з серйозних причин демографічної кризи в Україні, що призвела до скорочення в останні роки чисельності населення. Проблема смертності існує не тільки в Україні, вона характерна для всього світу. Прогнози дуже песимістичні, очікується що до 2030 року від цих захворювань помре 23 млн. чоловік.

Як довели результати дослідження, в Україні в структурі смертності населення переважають захворювання на серцево-судинну систему, новоутворення та хвороби пов'язані з зовнішніми чинниками (табл. 1).

Структура смертності населення в залежності від захворювань [2]

Вид захворювань	2019	2020	2021	2022
Інфекційні захворювання	1,5	1,1	0,9	0,8
Новоутворення	13,4	12,6	10,4	10,1
Ендокринні захворювання	0,4	0,4	0,3	0,4
Захворювання нервової системи	0,8	0,7	0,6	0,9
Захворювання на серцево-судинну систему	66,7	66,2	60,1	64,1
Захворювання органів дихання	2,2	2,7	3,7	3,5
Захворювання органів травлення	4,1	3,9	3,5	3,9
Захворювання сечостатевої системи	0,4	0,4	0,4	0,4
Зовнішні чинники	5,3	4,6	4,0	4,3
Інші	5,2	7,4	16,7	11,6

Аналіз динаміки розвитку серцево-судинних захворювань свідчить, що основними причинами смертності й одними з основних факторів інвалідності в усьому світі є ішемічна хвороба серця та інсульт. Гіпертонія займає провідне місце серед серцево-судинних захворювань. Причинами, що викликають цей вид захворювання є спадковість, інтенсивна розумова праця, куріння, надмірне вживання алкоголю та надмірний емоціональний стрес.

Аналіз динаміки серцево-судинних захворювань свідчить, що рівень захворювання продовжує зростати майже у всіх країнах із середнім і низьким рівнем доходу, не виключенням стали країни із високим рівнем доходу, де раніше він знижувався.

По меншій мірі три четверті смертей від ССЗ в світі проходиться на країни з низьким та середнім рівнем доходу. Люди, що живуть в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, часто не мають можливості скористатися програмами первинної медико-санітарної допомоги для раннього виявлення та лікування людей з факторами ризику серцево-судинних захворювань. Люди в країнах з низьким і середнім рівнем доходу, які страждають від серцево-

судинних захворювань та інших неінфекційних захворювань, мають менший доступ до ефективних і справедливих послуг охорони здоров'я, що відповідають їх потребам. У результаті у багатьох людей в цих країнах виявлення захворювання часто відбувається на останньому етапі, і люди вмирають у більш молодому віці, часто в найбільш продуктивні роки.

Більше всього страждають бідніші люди в країнах з низьким і середнім рівнем доходу. На рівні домогосподарств з'являються дані про те, що серцево-судинні захворювання та інші неінфекційні захворювання здатні спровокувати катастрофічні втрати на здоров'я та високі особисті витрати.

Слід зазначити, що ішемічна хвороба серця — найпоширеніша форма серцево-судинних захворювань, що є провідним чинником втрати здоров'я в Україні.

Смертельні випадки, залежно від типу серцево-судинних захворювань серед чоловіків і жінок усіх вікових категорій, ранжуються таким чином (табл. 2.)

Таблиця 2.

Ранжування ССЗ за статтю [3]

Чоловіки	Жінки
1. Ішемічна хвороба серця	1. Ішемічна хвороба серця
2. Цереброваскулярні захворювання	2. Цереброваскулярні захворювання
3. Кардіоміопатія і міокардит	3. Кардіоміопатія і міокардит
4. Захворювання периферичних судин	4. Миготлива аритмія
5. Аневризма аорти	5. Захворювання периферичних судин
6. Миготлива аритмія	6. Інші серцево-судинні захворювання
7. Інші серцево-судинні захворювання	7. Гіпертонічна хвороба серця
8. Гіпертонічна хвороба серця	8. Ревмокардит
9. Ревмокардит	9. Аневризма аорти
10. Ендокардит	10. Ревматичні розлади клапанів

Результати дослідження смертності за регіонами України довели, що в середньому по Україні в 2019 році смертність від серцево-судинних захворювань складала 66,7%, а в 2022 році – 64,1%, в той час як, наприклад, у Франції та Японії цей показник в структурі летальності населення становить 29%, в США — 31%. Щорічно від серцево-судинних захворювань помирає більше 400 000 українців. Тільки в результаті зупинки серця на першому етапі медичної допомоги щороку помирає близько 60 000 чоловік. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я, в Україні щороку фіксується понад 40 000 інфарктів та майже 100 000 інсультів.

За регіонами України найвищий показник понад 70% в 2019 році спостерігався в Вінницькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях. Нижче 70%, але більше середнього по Україні в – Волинській, Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Черкаській областях. В порівнянні з 2021 роком показник смертності від серцево-судинних захворювань знизився по Україні на 9,9%, що пов'язано з впровадженням програми Доступні ліки. Найкращі показники спостерігаються в Харківській, Миколаївській, Одеській, Львівській та Запорізькій областях.

Захворювання системи органів кровообігу вражають усі вікові категорії населення, проте більшою мірою – дорослих. З метою аналізу стану здоров'я населення нами було проведено порівняльне вивчення динаміки показників загальної захворюваності дорослого населення України за статистичними даними.

Результати досліджень свідчать про те, що за останні два роки спостерігалася тенденція зростання числа ССЗ, яка складає більше 19,6 %. Так, медичну допомогу при гострому інфаркті міокарда в 2021 році надавали 71 заклади, а при гострому мозковому інсульті – 229 закладів, а в 2023 році – 74 та 256 закладів відповідно, тобто відбувається збільшення закладів, які уклади договір з НСЗУ на відповідні послуги на 4,2% та 11,7%. В той же час

цими закладами надано послуг для населення відповідно 21 379 та 95 604 в 2021 та 37576 та 128840 - в 2023 році, тобто збільшення на 75,7% та 34,8%. Витрати на надання послуг з гострого інфаркту та гострому мозковому інсульті в 2021 році склали 617 136 795 грн та 1 910 602 554 грн, що на 73,5% та більш ніж в 2 рази більша ніж в 2021 році.

У зв'язку з тим, що хвороби системи кровообігу є соціально значущими і завдають збитків не лише здоров'ю населення, але і економіці, нами був проведений аналіз поширеності ССЗ населення в Україні за 2022-2023 рр. Визначено, що в регіональному розрізі також спостерігається тенденція збільшення захворювання на гострий мозковий інсульт в 2023 році в порівнянні з 2022 роком. Лідерами серед регіонів за кількістю захворювань є Дніпропетровська, Харківська, Київська та Одеська області й м. Київ. Найнижча кількість захворювань спостерігається в Херсонській, Тернопільській, Чернівецькій та Миколаївській областях. Незначні рівні захворювання в Миколаївській та Херсонській областях обумовлено військовим станом.

Розподіл територіальних відмінностей за кількістю хворих виглядає таким чином:

1. Гіпертонічна хвороба: Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Полтавська області.
2. Ішемічна хвороба серця: Закарпатська, Київська області.
3. Стенокардія: Закарпатська, Київська області.
4. Інфаркт міокарда: Житомирська, Миколаївська, Харківська області.

У структурі звернень дорослого населення в 2021 р. до ЗОЗ України з приводу хвороб системи кровообігу, провідна роль належить ішемічній хворобі серця, на долю якої припадало 36,4 % усіх звернень. На долю захворювань, що характеризуються підвищеним артеріальним тиском (гіпертонічна хвороба), в структурі звернень дорослого населення припадало 32,3 % звернень (рис. 1).

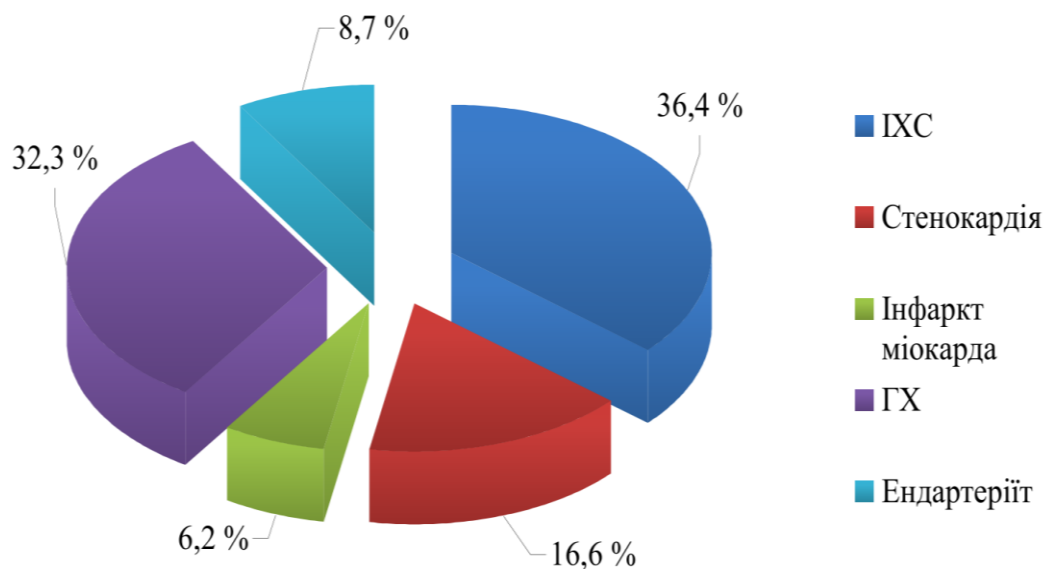

Рис. 1. Структура звернень дорослого населення України до ЗОЗ [3]

Як показує аналіз динаміки захворюваності населення, в найближчому майбутньому проблема неблагополуччя з такими серйозними захворюваннями, як хвороби системи кровообігу для України збережеться, що вимагає серйозної уваги до неї. Високий рівень захворюваності ішемічною хворобою серця і гіпертонічною хворобою є головною причиною інвалідності хворих, що страждають патологією системи органів кровообігу.

У розвинених країнах світу за останні 10 років кількість смертей від ССЗ зменшувалася, тоді як у країнах із низьким економічним розвитком вона зростала досить швидко. Це пояснюється низьким рівнем профілактичного спрямування медицини. Як результат – у країнах з низьким економічним розвитком значна кількість людей з високим ризиком розвитку ССЗ залишається невиявленою або не має достатнього доступу до первинного рівня надання медичної допомоги. За даними ВООЗ у 2018 році в економічно розвинених країнах частка випадків передчасної смерті від ССЗ становить менше 5% (завдяки заходам профілактики), у країнах із низьким рівнем доходів – майже 50%. У світі понад 80 % смертей від ССЗ припадає на країни з низьким та середнім рівнем доходів. Серцево-судинні захворювання, у

випадку їх невчасного виявлення та при не застосуванні доцільної профілактики послаблюють економіку держави. Так, на думку експертів, захворювання неінфекційного характеру, у тому числі й ССЗ, у країнах із низьким та середнім рівнями доходів можуть знижувати валовий внутрішній продукт України на 8 %, що пов'язано з великою кількістю випадків передчасної смерті. Тобто захворювання серцево-судинної системи мають не тільки негативні медико-соціальні наслідки, а й можуть призводити до значних економічних втрат (наприклад, для країн Європейського Союзу це приблизно 195 млрд. € на рік). Серед причин летальності, провідним фактором ризику ССЗ є підвищений артеріальний тиск (15 % від загального числа смертей у світі), на другому місці – тютюнопаління (10 %), підвищений рівень глюкози крові (9 %), відсутність фізичної активності (6 %), надмірна маса тіла/ожиріння (5 %). Ці фактори можуть поєднуватися у одного й того ж хворого і діяти синергічно, підвищуючи сукупний ризик виникнення гострої судинної патології – інфаркту міокарда та інсульту.

У світовій практиці перше місце серед причин смертності дорослого населення займають хвороби системи кровообігу (гіпертонічна хвороба, ішемічна хвороба серця, і лише друге місце займають новоутворення. Серед усіх причин смертності хвороби системи кровообігу посідають особливе місце, адже вони зумовлюють значну частку всіх смертей. Протягом трьох останніх десятиліть незмінно зберігалася визначальна роль захворювань системи кровообігу у структурі смертності населення в Україні: близько половини чоловіків і 65-70 % жінок помирають з цієї причини.

Висновки. Результати дослідження дозволили зробити наступні висновки: висока смертність ССЗ є однією з серйозних причин демографічної кризи в Україні, що призвела до скорочення в останні роки чисельності населення. Проблема смертності існує не тільки в Україні, вона характерна для всього світу. Прогнози дуже песимістичні, очікується що до 2030 року від цих захворювань помре 23 млн. чоловік. За регіонами України визначено, що

найвищий показник понад 70% в 2019 році спостерігався в Вінницькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях. Нижче 70%, але більше середнього по Україні в – Волинській, Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Черкаській областях. В порівнянні з 2021 роком показник смертності від серцево-судинних захворювань знизився по Україні на 9,9%, що пов'язано з впровадженням програми Доступні ліки. Найкращі показники спостерігаються в Харківській, Миколаївській, Одеській, Львівській та Запорізькій областях.

Таким чином, скоротити смертність населення від ССЗ можливо шляхом зміни способу життя, а саме: здорове харчування; фізична активність; не зловживання алкоголем та тютюном; регулярні огляди сімейного лікаря.

Література

1. Всесвітня організація охорони здоров'я: офіційний сайт. URL: <https://www.who.int/>
2. Державний комітет статистики України: офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Центр громадського здоров'я України: офіційний сайт. URL: <https://phc.org.ua/>

Summary. The article examines the trends in the spread of cardiovascular diseases in Ukraine and the world. The structure of population mortality from various types of diseases is given. A ranking of deaths was made, depending on the type of cardiovascular diseases among men and women of all age categories. The structure of the appeals of the adult population of Ukraine to health care institutions is presented.

Key words: *cardiovascular diseases, healthcare facilities, population mortality, types of diseases*